

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ЗАСОБИ МАНПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В СУЧАСНОМУ
АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИСТУПІВ
БРИТАНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ)»**

Виконавець: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
групи Ang1-M22
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Степанянц Владислав Олексійович

Керівник: **Сліпачук Н.М.**,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
і зарубіжної літератури

Рецензент: **Шаповал О.Г.**,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
і зарубіжної літератури

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. СТРУКТУРА ТА СТРАТЕГІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ У СПІЛКУВАННІ ТА МЕДІАПРОСТОРИ.....	6
<i>1.1. Маніпуляція: поняття, основні ознаки та структура.....</i>	<i>6</i>
<i>1.2. Класифікація маніпуляцій в спілкуванні.....</i>	<i>12</i>
<i>1.3. Маніпулятивні стратегії в медіапросторі.....</i>	<i>20</i>
Висновки до розділу.....	30
РОЗДІЛ II. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У РАМКАХ МАНІПУЛЯТИВНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ.....	31
<i>2.1. Специфіка та особливості політичного дискурсу.....</i>	<i>31</i>
<i>2.2. Лінгвістичні та прагматичні особливості політичного дискурсу: маніпулятивний аспект.....</i>	<i>36</i>
<i>2.3. Маніпулятивний потенціал політичного дискурсу.....</i>	<i>49</i>
Висновки до розділу.....	54
РОЗДІЛ III. УКРАЇНО-РОСІЙСЬКА ВІЙНА ЯК ТЕМА ПОЛІТИЧНИХ СПЕКУЛЯЦІЙ У АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ.....	56
<i>3.1 Маніпулятивні аспекти у контексті встановлення статусу збройного конфлікту України та росії.....</i>	<i>56</i>
<i>3.2. Постачання зброї Україні як предмет масових спекуляцій (лінгвістичний аспект).....</i>	<i>68</i>
<i>3.3. “Зернова угода” - вирішення продовольчої глобальної кризи чи вдала політична та фінансова маніпуляція.....</i>	<i>77</i>
Висновки до розділу.....	89
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	93

ВСТУП

В сучасному світі, на фоні стрімкого розвитку технологій та глобалізації, англомовний медіадискурс стає важливим інструментом формування суспільної думки та визначення політичних перспектив. Особливо це стосується виступів британських та американських політиків, чий слова та висловлення здатні впливати на мільйони людей навколо світу.

З огляду на затяжний конфлікт на території України, наша держава потребує всебічної підтримки з боку наших союзників, щоб досягнути переконливої перемоги. Однак, у політичному медіапросторі велика кількість громадських діячів намагаються реалізувати свої власні цілі, використовуючи війну як ширму. Таким чином, значна увага приділяється маніпулятивним засобам впливу на суспільну думку громадян західного блоку, оскільки саме вони є домінантою у визначенні центральної політики будь-якої держави.

Відповідно **актуальність** нашого наукового дослідження зумовлена станом війни у нашій державі, потребою громадськості бути компетентними у аналізі висловлювань громадських діячів та необхідності визначати приховані меседжі у рамках політичного дискурсу, оскільки на політичній арені Україна може відстояти своє право на існування.

Мета даного дослідження полягає в ретельному вивченні засобів маніпулятивного впливу в англомовному медіадискурсі, враховуючи особливості виступів політиків із Великої Британії та Сполучених Штатів, та визначені основних інструментів впливу на політичну свідомість громадян. Дана проблема вимагає уваги, оскільки медіа, виступаючи як посередник між політиками та громадськістю, активно впливають на формування громадської думки та перцепції подій, зокрема і у контексті війни в Україні, оскільки країни західного блоку позиціонують себе основними союзниками нашої держави.

Об'єктом нашого дослідження є виступи видатних політичних постатей, таких як британський прем'єр-міністр чи американський президент.

Наші дослідження спрямовані на виявлення та аналіз тих мовленнєвих прийомів, які використовуються для маніпулювання аудиторією через медійний формат.

Предметом наукової розвідки стали чисельні лінгвістичні прийоми та засоби для досягнення низки цілей у політичному медіадискурсі, а саме в рамках війни України та росії.

Для досягнення поставленої мети, ми реалізували низку **завдань** :

- 1) аналіз термінології маніпулятивної сфери;
- 2) вивчення технологій маніпуляційного впливу в медіа;
- 3) визначення основних механізмів, які формують політичний дискурс;
- 4) встановлення політичної обстановки навколо питання україно-російської війни у англomовному медіа середовищі з позиції застосування маніпулятивних засобів.

Враховуючи широкий спектр **методів** дослідження, таких як контент-аналіз, аналіз когнітивних процесів та порівняльний аналіз, ми отримали глибоке розуміння явища маніпуляції в політичному медіадискурсі.

Дана робота спрямована на розкриття сутності та впливу маніпулятивних стратегій у сучасному медіа, а також на розкриття ключових аспектів мовленнєвого впливу в політичних контекстах, що має значення для подальших досліджень у галузі медіа та політичної комунікації.

Методи дослідження включають в себе аналіз та порівняння текстових матеріалів, виступів та інших медійних висловлювань британських та американських політиків, що дозволили виявити специфічні мовленнєві засоби та техніки маніпуляції. Крім того, в роботі застосовується когнітивний аналіз та порівняльний аналіз для детального розкриття впливу цих стратегій на сприйняття аудиторією.

Новизна нашого дослідження полягає в комплексному аналізі не лише окремих лінгвістичних прийомів, але й їхнього взаємодії та ефективності в англomовному медіадискурсі. У роботі ми розширили теоретичні знання у галузі маніпулятивного впливу в медіа, внесли вагому концептуальну

доповідь у розумінні сучасного політичного комунікаційного середовища та визначили природу стосунків України та західних союзників у контексті вирішення конфлікту на нашій території.

Практичне значення дослідження полягає в його використанні для покращення аналітичних здібностей політичних консультантів, редакторів та інших фахівців у сфері медіа. Відомості, отримані у результаті нашої роботи, можуть бути корисні для розробки стратегій медіакомунікацій та політичних кампаній, а також у цивільних цілях, щоб розширити обізнаність українських громадян у засобах маніпулятивного інструментарію.

Теоретичне значення дослідження виявити поглиблене розуміння психолінгвістичних механізмів маніпуляції та їх впливу на формування громадської думки у сучасному англomовному просторі. Робота може стати основою для подальших досліджень у галузі мовленнєвої психології, комунікаційних наук та політології.

Таким чином, наша робота не лише розширює теоретичні знання, а й може мати практичний вплив на сучасну політичну сферу та громадську свідомість.

Апробація. Результати магістерського дослідження було апробовано на XI міжнародній студентській конференції “Мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти” у тезах до статті “*Кінодискурс як засіб маніпулятивного впливу*” та на звітній конференції студентів та магістрантів з доповіддю “*Стратегії маніпулятивного впливу у комунікаціях*”.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

З огляду на динамічність інформаційного середовища сьогодення не дивно, що політичний дискурс зазнав колосальних змін у порівнянні з минулими десятиліттями. Все більшої уваги приділяється засобам масової інформації як основному засобу впливу на суспільну думку громадськості, а особливо різним важелям, які зможуть допомогти направити вектор суспільної думки у “правильне” русло. Використання маніпулятивних тактик та стратегій громадськими діячами стало повсякчасним, оскільки це спрощує отримати позитивний відгук електорату, а також позбутись конкурентів.

Зважаючи на теперішній стан нашої держави, використання маніпуляцій у політичному медіасередовищі лише посилюється з огляду на резонансність події, яка має безпосередній вплив на кожного жителя України та всього світу. Все більше політичних осіб намагаються використати війну для досягнення власних цілей, які бачать в ній ніщо інше як можливість отримати кредит довіри з боку виборців. Відповідно, вміння знаходити підводні камені у висловлюваннях інших людей, особливо наділених повнотою влади, являє собою важливу необхідність, яка допоможе впізнавати “своїх та чужих”.

У першому розділі наукового дослідження представлено теоретичне опрацювання порушеної теми. Було визначено природу будь-якої маніпуляції, яка полягає у прихованості її застосування у різних спектрах (лінгвістичному, психологічному та духовному), та її класифікації. Крім того, багато уваги було приділено диференціації суб'єктів маніпуляції з огляду важелів впливу, які вони найчастіше застосовують, характеру намірів та засобам протидії їхньому впливу. Центровою частиною цього розділу залишається детальна характеристика різних стратегій та тактик маніпуляцій у рамках двох полярних макростратегій (дискредетації та легіметиції) з використанням чисельних прикладів.

У рамках другого розділу теоретично обґрунтували поняття “політичний дискурс” та визначили його специфіку з індивідуально-

герменевтичної, соціопсихолінгвістичної та фізіологічної точок зору. Крім того, було встановлено дві концепції політичного дискурсу, які можна розглядати з позиції всезагального людського спілкування (широке розуміння) та безпосередньо політичного (вузьке розуміння). Ключовим елементом цього розділу встановили взаємозв'язок між лінгвістичною складовою політичного дискурсу, яка полягала у залежності від адресованості реципієнтами та комунікативними компетентностями демагога, та прагматичного (культурного) осередку, що можна виділити формою взаємодії "людина-суспільство".

У третьому розділі нашого дослідження ми детально розглянули та проаналізували різноманітні аспекти політичних спекуляцій, що пов'язані з українсько-російською війною, які активно висвітлюються у англомовних медіа. Ми приділили увагу маніпулятивним аспектам, спрямованим на встановлення статусу збройного конфлікту, зокрема розглядаючи питання про те, чи слід його класифікувати як війну чи "спеціальну військову операцію".

Аналізуючи ці аспекти, ми звернули увагу на те, як вибір термінології може впливати на сприйняття конфлікту, а також як це може бути використано для досягнення певних політичних цілей чи маніпуляцій. Поглибивши розуміння взаємодії мовлення та політичного контексту, ми стали свідками того, як висвітлення військових подій може бути суб'єктивним та залежати від конкретного політичного контексту.

Розкриття питання постачання зброї Україні виявило, що ця тема стала об'єктом широкомасштабних масових спекуляцій, які впливають на сприйняття конфлікту в цілому та ролі міжнародних учасників у ньому. Ми докладно розглянули різні аспекти цього питання, звертаючи увагу на те, як інформаційне висвітлення може впливати на формування поглядів громадськості щодо постачання зброї та його можливих наслідків.

Особливу увагу приділили аналізу "Зернової угоди" як феномену, який став предметом політичних та фінансових маніпуляцій. Цей випадок

ілюструє важливість критичного підходу до подій та їх висвітлення у медіапросторі. Наш аналіз дозволив виявити, як певні аспекти подій можуть бути використані для формування певного образу або спрямовані на маніпулювання громадською думкою.

З рештою, слід пам'ятати, що максимально відповідальний громадянин держави - це попри все інформаційно компетентна особистість з яскраво вираженими аналітичними здібностями. Саме ця характеристика є ключем у розумінні закулісних інтриг політиків, які намагаються завести в оману довірливих громадян та нашкодити інтересам своєї або іншої країни, яку кожен з нас зобов'язується боронити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексієвець О. Англомовний політичний дискурс: особливості просодичної організації. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* 2015, №15, С.308-312
2. Акінчиць Н.Г. Політичний дискурс як об'єкт наукового аналізу. *Культура народів Причорномор'я.* 2007
3. Андрейченко О.І. Метафора театру в сучасному політичному дискурсі: когнітивний аспект. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство,* 2011, №1 (17). С.9-14
4. Андрусів С.М., Шкляр В.І., Дуцик Д.Р. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі, 2005.
5. Андрущенко Т.В. Політичні маніпуляції у технологіях тоталітарної пропаганди і сучасність. *Гілея: науковий вісник,* 2014. № 80. С.325-328
6. Бабири О.В. Персуазивні і маніпулятивні стратегії англомовної комунікації з екотематики.
7. Божеську М.Г. Сучасні дослідження політичного дискурсу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки,* 2013. № 1 (14). С.6-11
8. Бойко О. Політичне маніпулювання. 2010. К.: Академвидав. С. 432.
9. Ващук Т.М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка,* 2007. № 33. С.182-185
10. Вільчинська І. Політичний дискурс: основні напрями дослідження. *Вісник Національної академії керівників кадрів культури і мистецтв,* 2013. № 3. С.198-201
11. Вінтонів М.О; Вінтонів Т.М.; Мала Ю.В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «Твори», 2018.
12. Воляннюк І.О. Політичний дискурс в умовах російсько-української війни: лінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. С.47-52

13. Вусик Г.М. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 2020, №2 (12). С.213-217
14. Громовенко В.В. Особливості словотворення неологізмів в англійському політичному дискурсі. *Молодий вчений*, 2016. №4. С.358-361
15. Данько Ю.А. Астротурфінг як інструмент віртуальної маніпуляції та політичної пропаганди в умовах інформаційної доби. *Сучасне суспільство*, 2015. №2. С.38-49
16. Деренчук Н. Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі. 2016
17. Дмитрук О.В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англійській комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000-2005 років. Реферат... канд. філол. наук, К: КНУ, 2006.
18. Дун Ц.І. Стратегії маніпулювання у англійських промовах лідерів країн. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. С.14-17
19. Дяченко Н.М., Халін В.В. Комунікативні стратегії в сучасному українському політичному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки*, 2019. №1. С.56-62
20. Дяченко О.В. Складові механізми реалізації мовної маніпуляції в політиці. *Політичне життя*, 2018. №2. С.91-96
21. Екшмідт В.Р. Мовленнєва маніпуляція: персуазивність та сугестія. *Мовні і концептуальні картини світу*, 2015. №1. С.275-281
22. Єфтені Н.М. Політичне маніпулювання: особливості застосування. 2015
23. Завражина Г.В. Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної газетної комунікації) 2008. PhD Thesis. спец. 10.02. 02 «Російська мова»
24. Загнітко А. Сучасний політичний газетний дискурс: риторика і синтаксис. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*, 2007. №16
25. Кара-Мурза, С. Г. Манипуляция сознанием. М. : АлгоритмЭксмо, 2006. 864 с.

- 26.Ключник Р.М. Дискурс протесту та політична коректність: до питання про евфемізми в політичній комунікації, 2018
- 27.Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2020.
- 28.Козак С.В. Комунікативні стратегії як засіб маніпулятивного впливу в англійськомовних прес-релізах. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Сер.: Філологічна*, 2012. №23. С. 69-70
- 29.Коляда Е., Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*, 2015. №2. С.97-103
- 30.Комісаров В. Громадянське суспільство: виднокола істини чи форма політичної маніпуляції. *Психологія і суспільство*, 2007. №1 (27). С.81-85
- 31.Короход Я.Д. Соціально-політичні маніпуляції особистістю. 2013.
- 32.Костельнюк М.М. Маніпуляційні технології в політичних процесах: термінологічний інструментарій. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 2018. №5 (21). С.123-132
- 33.Косьянова О.Г. Мова політики та політичний дискурс як взаємозалежні категорії. *Англістика та американістика*, 2013. №10. С.20-23
- 34.Кучма Л. Маніпулювання у політичному процесі та способи захисту від нього. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки*. 2007. №10. С.257-267
- 35.Кучма Л. Політична активність крізь призму політичного маніпулювання та політичного відчуження. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 2007.
- 36.Кучма Л. Пріоритетні методи дослідження політичного маніпулювання. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*, 2012. №2. С.192-197
- 37.Лойко В.В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2011. №57. С.179-181
- 38.Лукіна Л.В. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування, 2021.

- 39.Луньова О.В. Мовна особистість в політичному дискурсі. *Новітня філологія*, 2010. №16. С.36
- 40.Макеєвець Ю.О. Семантика та функціонування евфемізмів у німецькому політичному дискурсі (на матеріалі сучасної преси). *Іноземна філологія*, 2013. №125. С.22-28
- 41.Максимчук О.Л. Політичний дискурс: особливості та функції. *Наукове видання «Мова і культура»*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010, С.71-75
- 42.Муратова І.С. Мовна інвектива як одиниця вербальної агресії в політичному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2009, №48. С.198-201
- 43.Нарійчук М.Ф. Англомовний політичний дискурс і міжкультурна комунікація: лінгводидактичний аспект. *Наукові записки Національного університету Острозька академія*. Серія: Філологічна, 2013. №33. С.109-111
- 44.Павлуцька В.О. Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2008. № 39. С. 218-221
- 45.Петренко В. Особливості визначення політичної мови. 2007.
- 46.Попова Н.М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект. *ТГ Шевченка*, 2004.
47. Самойлова І.В.; Подвойська О.В. Лексичні особливості політичних промов. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Філологічні науки. 2016. №1. С.235-238
- 48.Семенченко Ф.Г. Політичні маніпуляції як суб'єктивний вид політичного впливу. *Актуальні проблеми політики*, 2014. №51. С.254-263
- 49.Серякова І.І. Політичний дискурс та семіотична особистість. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія «Філологія». 2009. № 2 (12). С.115-120

50. Сичик К.Б. Політичний дискурс демократії в умовах соціокультурних трансформації інформаційного суспільства. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016
51. Славова Л.Л. Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект (на матеріалі українських та американських Інтернет-джерел). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2006, №27. С.116-117
52. Таценко Н.В. Семантичні та прагматичні аспекти евфемії у англomовному політичному дискурсі (на матеріалі промов Барака Обами). *Вчені записки Кримського федерального університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологічні науки*. 2013. №1 (26). С.164-168
53. Тимофеев Р.І., Цимбал І.В., Політичний дискурс: понятійний апарат дослідження. *The XIV International Science Conference «Current issues of modern science and practice», May 17-19, 2021, Rome, Italy*. 228 с. 2021. С.139
54. Турчин В.В., Турчин М.М. Німецький політичний дискурс та явище евфемії. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*, 2011. №20. С.189-197
55. Харитоновна Д.Д. Український політичний дискурс: когнітивно-семантичні та прагмакомунікативні виміри, 2018. PhD Thesis. Київ, 212 с.
56. Чабак Л.А. Мовні засоби політичної маніпуляції. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2017. №1 (9). С.86-90
57. Четвертак Є.О. Вербалізація національної ідентичності США в англomовному політичному дискурсі, Запоріжжя, 2016.
58. Шевчук Д. Політичний дискурс: проблема реалізації політики поміж текстом і контекстом. *Наукові записки. Серія «Культура і соціальні комунікації»*, 2010. №2, С.151-159
59. Шкворченко Н.М. Токсичний політичний дискурс у США й Україні: когнітивно-дискурсивні контрасти. *Записки з романо-германської філології*, 2021. № 1(46).

- 60.Щербенко Е. Український політичний дискурс і проблема громадянської релігії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*, 2017. №3. С.156-168
- 61.Яворська Г.М., Богомолов О.В. Непевний об'єкт бажання: Європа в українському політичному дискурсі. Київ: ВД Дмитра Бураго, 2010.
- 62.Яворська Г.М. Політичний дискурс у добу змін (на прикладі концептуальної метафори міжособистісних взаємин). *Філологічний вісник*, 2011. №1. С.8-19
- 63.Януш О.Б. Політичний дискурс і мовна ситуація у лінгвальному просторі України. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 2010. №17. С.366-373
- 64.Boris Johnson compares Russian World Cup to Hitler's 1936 Olympics. *The Guardian* Режим доступу URL: <https://www.theguardian.com/football/2018/mar/21/boris-johnson-compares-russian-world-cup-to-hitlers-1936-olympics> (дата звернення 24.05.2023)
- 65.Latest White House News. *Washington Examiner*. Режим доступу URL: https://www.washingtonexaminer.com/news/white-house?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=Search_LatestNews_Trump&Biden&gclid=Cj0KCQjwJKqBhCaARIsAN_yS_mUYlc7YGRILPo9muy0wJC94yDDnVfUkgVYMuarBmAI-W0XyjbеofEaAtsoEALw_wcB (дата звернення 14.04.2023)
- 66.New U.S. Maritime Strategy Sets Sights on China. *News Usni*. Режим доступу URL: <https://news.usni.org/2020/12/17/new-u-s-maritime-strategy-sets-sights-on-china> (дата звернення 20.08.2023)
- 67.Scottish leader Sturgeon denies she misled parliament in high-stakes row. *Reuters*. Режим доступу URL: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-politics-scotland-idUKKBN2BA2KK> (дата звернення 05.03.2023)
- 68.The American Presidency Project. *Presidency*. Режим доступу URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/> (дата звернення 06.06.2023)
- 69.Think Tank reports on the invasion of Ukraine. Режим доступу URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library->

blog/posts/think-tank-reports-on-the-invasion-of-ukraine/ (дата звернення 08.09.2023)

70. Trump cheering housing collapse: 'That's called business'. *Politico*. Режим доступу URL: <https://www.politico.com/story/2016/09/trump-housing-collapse-228708> (дата звернення 03.05.2023)

71. U.S. Maritime Strategy: Advantage at Sea. *News Usni*. Режим доступу URL: <https://news.usni.org/2020/12/17/u-s-maritime-strategy-advantage-at-sea> (дата звернення 03.07.2023)